

Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva – rezultati provedbe II. ciklusa u Zadarskoj županiji

Ana Petrić

Zavod za javno zdravstvo Zadar

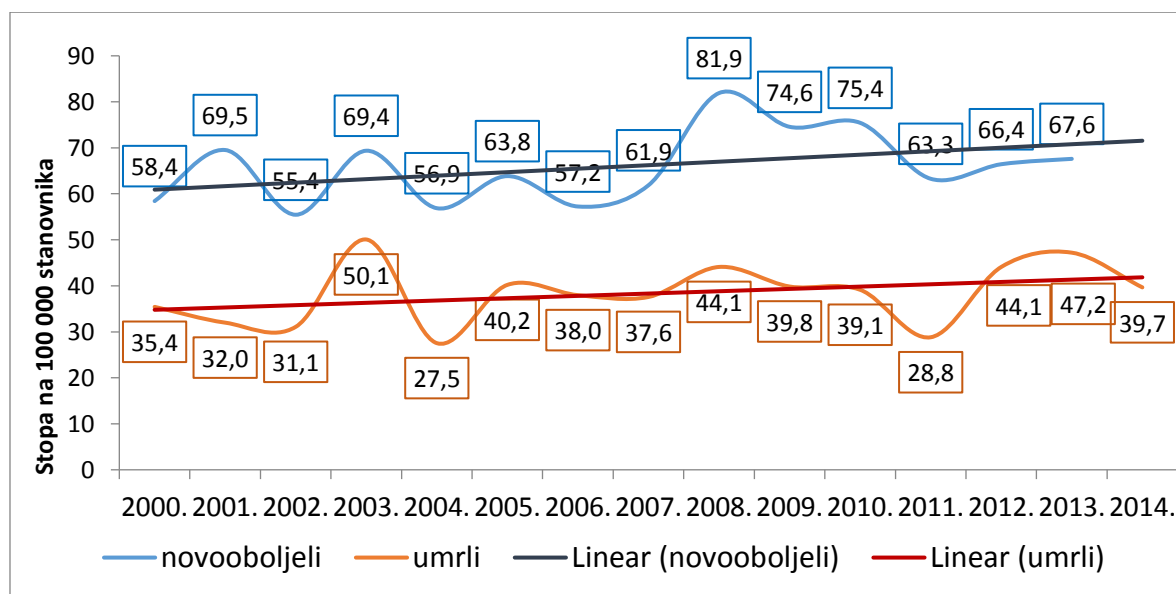
Ključne riječi: nacionalni program, rak debelog crijeva, Zadarska županija

1. Uvod

Rak debelog crijeva (C18-C21, MKB.10), bio je drugi vodeći uzrok smrtnosti od raka muškaraca i žena u 2013. godini u Republici Hrvatskoj sa 2037 umrlih osoba (1182 muškaraca i 855 žena). Gruba stopa smrtnosti iznosila je 47,9/100.000. Incidencija je također na drugom mjestu među zloćudnim novotvorinama kod muškaraca i žena, sa 3070 slučajeva u 2013. godini (1837 muškaraca i 1233 žene) i stopom od 72,1/100.000 stanovnika.

U Zadarskoj županiji je u 2013. godini rak debelog crijeva također bio drugi vodeći uzrok po smrtnosti i prema broju novooboljelih od raka kod muškaraca i žena. Od ovog sijela raka je umrla 81 osoba (48 muškaraca i 33 žene) i stopa smrtnosti je iznosila 47,2/100.000. Registrirano je 116 novih slučajeva raka (71 muškarac i 45 žena), a stopa je iznosila 67,6/100.000 stanovnika.

Broj novooboljelih i umrlih od raka debelog crijeva u Zadarskoj županiji je u porastu u razdoblju 2000.-2014. godine (Slika 1.).

Slika 1. Stope incidencije i smrtnosti od raka debelog crijeva u Zadarskoj županiji 2000.-2014. godine.

Prema preporukama Vijeća Europske unije od 2. prosinca 2003.g. (2003/878/EZ), a temeljem znanstveno-utemeljenih činjenica, Vlada Republike Hrvatske donijela je 04. listopada 2007. godine Nacionalni program ranog otkrivanja raka debelog crijeva. U našoj županiji kao i u većini ostalih županija program se počeo provoditi početkom 2008. godine.

Programom su obuhvaćeni muškarci i žene u dobi 50-74 godine. Program je predviđen za osobe s prosječnim rizikom i bez znakova bolesti crijeva. Osobe pojedinih godišta se pozivaju istovremeno, a godišta određenim redoslijedom.

Prema EU smjernicama probir se provodi svake 2 godine, a uključuje testiranje stolice na skriveno krvarenje gvajakovim testom (gFOBT) i u slučaju pozitivnog nalaza provodi se kolonoskopija.

Cilj je otkriti rak u ranijem stadiju ili predstadiju bolesti tj. u fazi adenomatoznog polipa i ukloniti otkrivene polipe te tako poboljšati mogućnost izliječenja, kvalitetu života i preživljavanje oboljelih a ujedno smanjiti troškove skupog liječenja uznapredovalog karcinoma. Isto tako cilj je unaprijediti organizaciju programa i ojačati mrežu kolonoskopskih jedinica kao i smanjiti smrtnost od raka debelog crijeva za 15% nakon 10-13 godina provedbe uz ciklus pozivanja svake dvije godine. Zadovoljavajući odaziv je 45%, a željeni 65% pozvanih na testiranje.

3. Organizacija rada u drugom ciklusu

U listopadu 2013. godine započeo je novi **II. ciklus** pozivanja osoba na testiranje nevidljive krvi u stolici radi ranog otkrivanja raka debelog crijeva i završio je u travnju 2016. godine. Obuhvaćeni su bili muškarci i žene u dobi **50-74** godina života tj. rođeni 1939.-1963. godine.

Drugi ciklus je proveden prema reorganiziranom načinu. Zavodi za javno zdravstvo šalju najprije pozivna pisma na kućne adrese osoba iz ciljne skupine.

Pozivno pismo sadrži povratnu kovertu za odgovor (pristanak ili razlog ne sudjelovanja u programu) i edukativnu brošuru o raku debelog crijeva. Osoba će svojim potpisom na priloženom obrascu izjaviti da se uključuje u testiranje, ukoliko ne želi sudjelovati u programu zaokružiti će razlog i vratiti odgovor u koverti s plaćenim odgovorom na Zavod za javno zdravstvo Zadar.

Onim osobama koje su izjavile da se žele testirati šalje se komplet za testiranje na kućnu adresu. Osobe koje imaju pozitivan test na okultno krvarenje u stolici obavještavaju se o nalazu, te se s njima dogovara kolonoskopija i na kućnu adresu im se šalje poziv za kolonoskopiju.

O svakom pozitivnom testu, kao i terminu kolonoskopskog pregleda, koordinator programa iz Zavoda za javno zdravstvo Zadar, pismenim putem obavještava izabranog liječnika.

Osobe čiji je test *neispravan*, obavještavaju se o nalazu testiranja, te ih se motivira za ponovno testiranje.

U Općoj bolnici Zadar obavljaju se kolonoskopije, dogovaraju se termini pregleda za pozitivne osobe. Zahvaljujući dobroj suradnji s Odjelom za gastroenterologiju Opće bolnice Zadar, kolonoskopije se u našoj Županiji provode u kontinuitetu bez ikakvih prekida od samog početka provođenja programa.

S dolaskom pozivnih pisama za nova godišta na područje Zadarske županije informirali smo medije, kao i liječnike PZZ-a, koji se kao i naši žitelji u slučaju bilo kakvih nejasnoća u provedbi testiranja ili popunjavanja upitnika mogu javiti ili na besplatni info telefon pri Zavodu za javno zdravstvo Zadar (0800-200-183) ili osobno u Službu za socijalnu medicinu i javno zdravstvo, Zavoda za javno zdravstvo Zadar.

Liječnicima u primarnoj zdravstvenoj zaštiti dostavili smo hemokult testove, kako bi ih mogli podijeliti svojim pacijentima koji su bili pozvani a nisu se odazvali na testiranje.

Organizirali smo predavanje o provođenju Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva liječnicima PZZ-a kao i patronažnoj službi na našem području. Kroz predavanja koja smo organizirali za starije stanovnike naše županije u 26 jedinica lokalne samouprave predstavili smo i naše nacionalne programe.

Podaci su se kroz drugi ciklus pratili ručno, obrađivali i slali u HZJZ. Tijekom drugog ciklusa pokrenut je novi informatički program i uslijedilo je povezivanje sa kolonoskopskom jedinicom u OB Zadar putem sustava CEZIH.

4. Rezultati drugog ciklusa

U II. ciklusu poslano je 54343 poziva za sva planirana godišta za rođene 1939.-1963. godine. Ukupno je dobiveno odgovora na 1. poziv 12725. Odaziv je 24,7 %, kada smo od broja poslanih poziva, oduzeli vraćenu poštu, u međuvremenu umrle osobe, zatim su u odaziv uračunate i osobe koje se već liječe od raka debelog crijeva, koje su obavile kolonoskopiju, koje su testirane i osobe koje su poslale pristanak. Bolji odaziv imale su žene (51,9%) u odnosu na muškarce (48,1%), a muškarci su imali veći broj patoloških nalaza u odnosu na žene (65,8%). Među testiranima 335 (3,9%) osoba je bilo pozitivno (Tablica 1.).

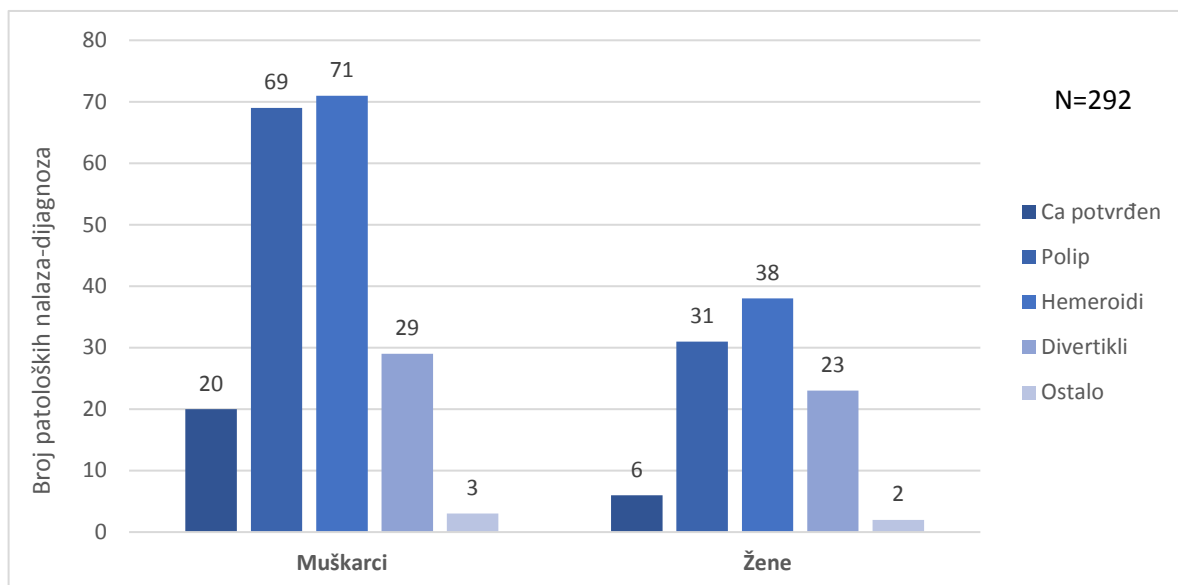
Tablica 1. Rezultati odaziva i obrade uzoraka stolice u II. ciklusu Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva u Zadarskoj županiji od listopada 2013. do travnja 2016. godine

II. CIKLUS	Poslano 1. poziva	Ukupno dobiveno odgovora na 1. poziv	Primljeno pristanaka		Poslano kompleta testova	Broj testiranih osoba	Pozitivno	
			Broj	Udio (%)			Broj	Udio (%)
Ukupno	54 343	12 725	11 553	21,3	11 553	8 556	335	3,9

Napravljeno je 299 kolonoskopija (89,2% odaziv), dok je ukupno 36 osoba koje su imale pozitivan hemokult test odustalo/odbilo pregled. Kod 292 kolonoskopiranih nađen je patološki nalaz: 26 osoba s rakom debelog crijeva (8,7% kolonoskopiranih, 7,8% gFOBT pozitivnih). Polipi su pronađeni i uklonjeni kod 100 (33,4%) osoba, kod 109 osoba dijagnosticirani su hemoroidi, kod njih 52 divertikli, 5 osoba imalo je ostale bolesti crijeva. Uredan nalaz kolonoskopije bio je kod 7 osoba (Tablica 2. i Slika 2.).

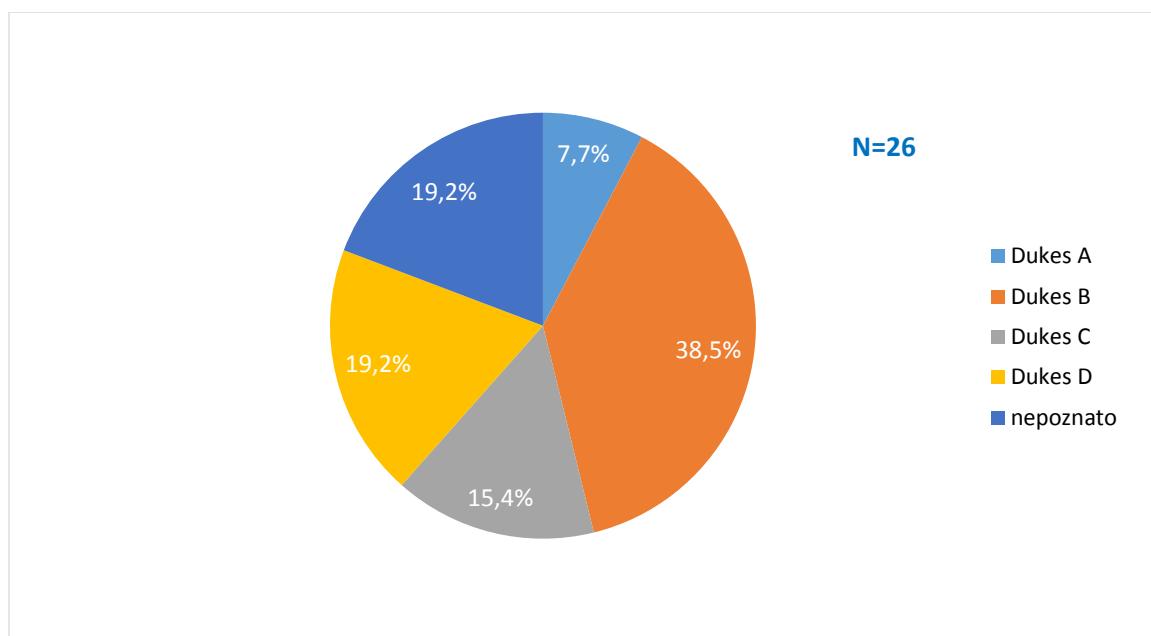
Tablica 2. Rezultati kolonoskopija u II. ciklusu Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva u Zadarskoj županiji od listopada 2013. do travnja 2016. godine

II. CIKLUS	Broj osoba naručen na kolonoskopiju	Odustalo	Obavljena kolonoskopija	Uredan nalaz	Patološki nalaz	
					Broj	Udio (%) od obavljenih
Ukupno	308	9	299	7	292	97,7

Slika 2. Patološki nalazi utvrđeni kolonoskopijom i potvrđeni patohistološkom dijagnozom u II. ciklusu Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva u Zadarskoj županiji od listopada 2013. do travnja 2016. godine

U Nacionalnom programu ranog otkrivanja raka debelog crijeva u II. ciklusu zaključno je kod 26 osobe patohistološkim nalazom potvrđen karcinom debelog crijeva. Prema Dukesovoj klasifikaciji u stadiju Dukes A, otkriveno je 2 (7,7%) karcinoma, stadiju Dukes B, otkriveno je 10 (38,5%) karcinoma, stadiju Dukes C, 4 (15,4%), karcinoma, stadiju Dukes D, 5 (19,2%) karcinoma i nepoznati stadij karcinoma je bio kod 5 (19,2%) osoba (Slika 3.).

Slika 3. Udio bolesnika s novootkrivenim rakom debelog crijeva prema stupnju proširenosti bolesti u Zadarskoj županiji u II. ciklusu Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva od listopada 2013. do travnja 2016. godine

5. Zaključak

U drugom ciklusu provođenja Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva postignut je nešto bolji odaziv u našoj Županiji u odnosu na prvi ciklus. Manji je broj gFOBT pozitivnih osoba i manji broj patoloških nalaza nego u prvom ciklusu.

Suradnja svih sudionika u programu, unutar Zavoda, kao i sa Općom bolnicom Zadar, te sa liječnicima PZZ-a je zadovoljavajuća, ali uvijek postoji mogućnost za unaprjeđenjem.

Rak debelog crijeva kako u Republici Hrvatskoj tako i u Zadarskoj županiji predstavlja javno-zdravstveni problem kako u pobolu, tako i u smrtnosti od zloćudnih novotvorina.

Stoga je važno i dalje raditi na osvješćivanju javnosti o korisnosti prevencije, na medijskoj kampanji, na otklanjanju problema neadekvatnog računalnog rješenja, boljoj suradnji sa PZZ-om i poboljšanju prostornih i tehničkih uvjeta.

Literatura:

1. Incidencija raka u Hrvatskoj 2000. - 2013. godine, bilten br. 25-38, Registar za rak, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb.
2. Umrli prema uzroku smrti, spolu i starosti u Zadarskoj županiji 2000. - 2014. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb.
3. Protokol Nacionalnog programa ranog otkrivanja raka debelog crijeva. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Zagreb, studeni 2012.
4. Zavod za javno zdravstvo Zadar, Služba za socijalnu medicinu i javno zdravstvo. Izvješća o Nacionalnom programu ranog otkrivanja raka debelog crijeva II. ciklus za Zadarsku županiju za godišta 1939. - 1963., završno s 20. travnja 2016. godine.